

Hej!

Välkomna tillbaka till en ny spelaftonsäsong.

Måndagen den 21 januari kl 19.00 på Skissernas museum inleder vi med den 15 musiker starka stråkensemblen **Musica Vitae**, som är latin för Livets Musik. Gästande ledare är violinisten **Mats Zetterqvist**.

Mats har gästade Lunds Kammarmusiksällskap genom åren bland annat som primarie i Zetterqvistkvartetten (f.d. Gotlandskvartetten). Åren 1989-1994 verkade Mats som 1:e konsertmästare i Radiosymfonikerna. Han har varit gästade konsertmästare i Chamber Orchestra of Europe och är sedan 2008 fast medlem av densamma.

Mats framträder ofta som solist med symfoniorkestrar, i duo- och trioform samt med repertoaren för soloviolin och har nyligen kommit ut med en dubbel-CD med Bachs alla soloviolinverk.

Under senare år har Mats mer och mer framträtt som dirigent eller spelande ledare för olika kammar- och symfoniorkestrar, senast i Australien.

Vi får alltså höra en av Sveriges mest uppskattade violinister och hos Musica Vitae är han en omtyckt gäst som inspirerar till precision och spelglädje.

Under kvällen framförs Sinfonia i C-dur av CPE Bach, Stråksymfoni nr 4 i c-moll av F Mendelssohn, Adagio av S Barber och Divertimento av B Bartók. Verkbekrivning följer med bilagan.

Biljetter säljs från kl 18.30. Medlemmar och studerande 100 kr, övriga 160 kr. Ungdomar under 18 år gratis.

Nästa konsert är den 11 februari med Bengt Hallberg och en flygel.

Välkomna!
Styrelsen

LKMS. Spelafton 21 januari 2013 med Musica Vitae och Mats Zetterquist
Något om verken som spelas

Carl Phillippe Emanuel Bach, Sinfonia C-dur Wq. 182:3

1. Allegro assai 2. Adagio 3. Allegretto

1773

Carl Phillippe Emanuel Bach var den mest framgångsrike och framstående tonsättaren av Johann Sebastians söner. Liksom så många andra blivande tonsättare började han att studera juridik, innan det sedan barnsben odlade intresset för musik tog överhanden. CPE Bach var en av föregångarna inom den s.k. känslolösa stilen. Han var oerhört produktiv; Eugene Helm redovisar i sin katalogisering (1989) nära 900 verk. Störst avtryck i musikhistorien gjorde Bach som tonsättare av klavérverk och som pianopedagog; hans lärobok, *Versuch über die wahre Art das Clavier zu spielen*, fick oerhörd betydelse även för romantikens pianister. Han var även en av nyckelpersonerna för framväxten av den typ av satsform, som först i slutet av 1830-talet skulle få namnet sonatform.

CPE Bach efterlämnade ett 20-tal sinfonior, men han skrev troligen fler som gått förlorade. Alla har tre satser, snabb – långsam – snabb. Sinfonin i C-dur är nummer 3 av 6 sinfonior som han skrev för Baron Gottfried van Swieten. De har fått Wq-nummer 182. CPE Bach skilde på verk skrivna för allmänheten och sådana som skrevs för kännare. Han gav t.ex. kollegan J. Chr. Kühnau följande råd:

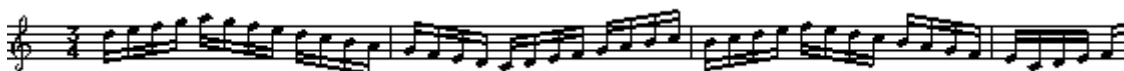
I verk som ska tryckas och alltså är avsedda för alla, kan du skriva mindre konstnärligt och sockra mera ... I verk som inte ska tryckas bör du inte spara någon möda.

CPE Bachs sinfonior till van Swieten hör helt klart till dem där ingen möda sparats. De cirkulerade som handskrifter efter tonsättarens död och trycktes först långt senare, nr 1 och 4 som stråkkvartetter 1797, nr 2, 3 och 5 som sinfonior 1933 och samtliga 6 först 1975-76.

Första satsen domineras av ett återkommande tema i vilket första taktens rytmiska mönster utvecklas och får stort utrymme:



Ett annat tema bestående av sextondelsskalor böljar fram i stigande och fallande vågrörelser:



Delar av temana kombineras också i olika varianter. Satsen ansluter utan paus till nästa.

I den långsamma mellansatsen får känslorna fritt spelrum. Musiken är dyster, klagande och kusligt förförande. Det är inte svårt att förstå att Mozart tog djupa intryck av CPE Bachs musik. Temat uppvisar stora kontraster i dynamik mellan första taktens uppfordrande och andra taktens klagande toner:

Adagio



The image shows a musical score for the Adagio movement of the symphony. It consists of four staves (treble and bass clefs). The tempo is marked 'Adagio'. The music is characterized by strong dynamic contrasts, with fortissimo (ff) and pianissimo (pp) markings. The first staff has dynamics ff, p, pp, ff, p, pp. The second staff has dynamics ff, p, pp, ff, p, pp. The third staff has dynamics ff, p, pp, ff, p, pp. The fourth staff has dynamics ff, p, pp.

Finalen har gestaltats i barockens tvådelade dansform. Varje del är försedd med repris-tecken. Första delen börjar i C-dur och slutar i G-dur, andra delen börjar i G-dur och slutar i C-dur enligt mönstret: ||: T – D :||: D – T :||, där T står för tonika och D för dominant. Formen anses allmänt vara föregångaren till sonatformen och satsen innehåller många likheter med denna. Första temat är byggt av motiv med samma rytm som slagdängan "Auf Wiederseh'n":



Dominanttonarten nås redan efter 10 takter (av 30) med följande tema:



Den leder till utflykter i andra tonarter innan den första delen slutar i dominanten med ett tema uppbyggt av trioler:



Hela strukturen har stora likheter med expositionsdelen i sonatform med huvudtema i tonikan och sidotema och sluttema i dominanttonarten.

Andra delen börjar med första temat (huvudtemat) i G-dur:



Som synes är fortsättningen efter *p*-tecknet annorlunda. Auf Wiederseh'n-motivet genomgår en utveckling. Denna tema-/motiv-bearbetning fortsätter med det trioltema som avslutade del 1 och även med kombinationer av de två temana.

Så småningom hörs tema 1 i C-dur följt av tema 2 och trioltemat i samma tonart. En jämförelse med sonatformens genomföring respektive återtagning är oundviklig. I praktiskt taget samtliga av Haydns stråkkvartetter har första satsen – som har sonatform – en uppbyggnad av liknande slag. I dessa första satser har både första delen (exposition) och andra delen (genomföring och återtagning) repristecken. Att dessa repristecken – särskilt de kring satsens andra del – sällan åtljds i nutida framföranden och inspelningar är en annan sak.

Felix Mendelssohn, Stråksymfoni nr 4 c-moll

1. Grave – Allegro 2. Andante 3. Allegro vivace

1821-23

Mendelssohn var 12 -14 år när han skrev sina 12 stråksymfonier för privata konserter i det egna hemmets eller vännernas salonger. Verken ignorerades i över 100 år, men de finns nu alla på cd, och man kan bara förvånas över att konstverk med den här kvalitén har en yngling i sina första tonår som upphovsman. Goethe ansåg att Mendelssohns snille var större än Mozarts men de flesta med nutidens perspektiv som bas nöjer sig nog med att konstatera att han möjligen mognade tidigare än Mozart. Kvällens programval är intressant eftersom Mendelssohn i sina stråksymfonier kan ha inspirerats av CPE Bach. Hans lärare, Carl Friedrich Zelter, hade i sitt bibliotek med stor sannolikhet CPE Bachs sinfonior i handskrift.

Sinfonien i c-moll – och många av de övriga – speglar läraren Zelters förkärlek för barockmusik. Verket innehåller många typiska drag för barocken. Stämföringen är polyfon. Vidare saknas i sats 1 och 3 kontrasterande, periodiskt uppbyggda teman. I stället används ett temahuvud som underlag för en icke-periodisk utveckling som kallas fortspinning (se nedan). Därmed bibehålls ofta samma känslöstämning i hela satsen, ett annat typiskt drag i barockmusiken.

Första satsen har en långsam och majestätisk inledning. Den följs av ett tvådelat *Allegro*. Första delen av allegrot, ska repriseras. Här finns ett temahuvud, vars åttondelar i andra taktens påminner om en av de pregnanta melodierna i Scherzot i *En midsommarnattsdröm*. Likheten blir tydligare i satsens andra del:



Via fortspinning¹ slutar den i Ess-dur. Utvecklingen av andra taktens åttondelar är lätta att följa. En vanlig variant är stigande åttondelar i stället för temats fallande. Den andra delen, som saknar repristecken, fortsätter med en liknande temautveckling och slutar i c-moll. Mendelssohns lärare, Zelter, borde ha varit stolt över hur väl den unge adepten tillägnat sig principerna för kontrapunkt och fortspinning.

I mellansatsen är vi förflyttade fram till verkets egen tidsperiod, 1820-talet: Ett tema med 8 takters period klingar ut i första violinerna till mellanstråkarnas brutna ackordackompanjering:

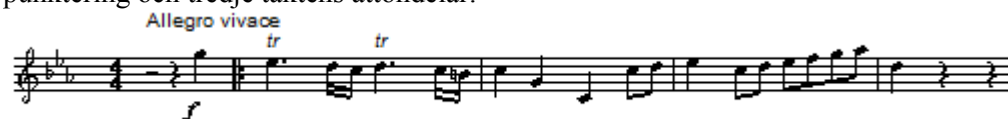


Melodin fortsätter direkt i första violerna men med följe av en motstämma i violorna; om det inte är tvärtom! I vilket fall som helst får denna fras i violan betydelse i fortsättningen och hörs omedelbart i violin 2 och sedan i cellon:



Den korta satsen modulerar i slutet till c-moll och slutar på dominantens lilla nona. Satsen är onekligen en liten läckerhet, utan att vara sentimental eller banal. Mendelssohn tillägnade sig tidigt sitt ädla tonspråk.

I sista satsen är barockkänslan tillbaka. Satsen har samma uppbyggnad och form som allegrot i sats 1. Temahuvudet har framför allt två motiv som utvecklas, första taktens punktering och tredje taktens åttondelar:



Béla Bartók, Divertimento för stråkorkester, Sz.113 (BB.118)

1. *Allegro non troppo* 2. *Molto adagio* 3. *Allegro assai*

1939

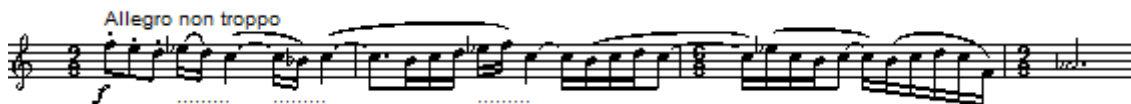
Divertimento för stråkar beställdes av Basels Kammarorkesters grundare, dirigenten Paul Sacher. Bartók skrev verket under ett par veckors vistelse i Sachers hem i Saanen nära Bern i augusti 1939. Värden hade ställt både ett piano och en kock till hans förfogande. Önskemålet var ett verk i lättare stil med anknytning till 1700-talet. Stycket har också tydliga

¹ En melodi växer fram genom att ett eller flera motiv ur ett temahuvud utvecklas. Det kan ske genom t.ex. upprepningar, intervallförändringar och sekvenser. Det senare innebär flera intervallförändringar efter varandra i stigande eller fallande rörelse.

vördnadsbetygelser till Wienklassicismen och barocken; satsformerna är t.ex. sonatform, tredelad form resp. rondo, den varierade stämföringen har stora likheter med den i concerto grosso och imitationer i fugastil är ofta förekommande.

Första satsen har sonatform. Det är fråga om en vals med tydliga folkmusikinslag både melodiskt och rytmiskt. Taktarten växlar, oftast mellan 6/8 och 9/8.

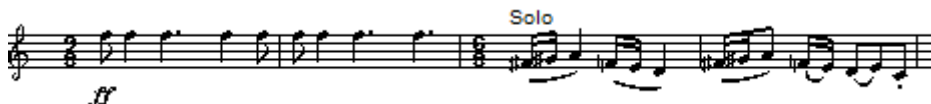
Huvudtemat hörs omedelbart i förstafiolerna efter en taks ackompanjemang:



De understreckade tre tonerna bildar ett för satsen mycket typiskt rytmiskt mönster. Efter ca 1 minut hörs ett lyriskt inslag där solistgruppen i dialog alternerar med orkestern. Rytmiskt börjar temat på samma sätt som takt 2 i huvudtemat:



Ett orkestertutti i fortissimo, med en rytmik som kommer att återkomma flera gånger senare i satsen, annonserar nästa tema. Det inleds i solistgruppen. Man känner igen de understreckade tonerna ur huvudtemat:



Genomföringen börjar med en variant av huvudtemat:



Återtagningen inleds med ytterligare en variant av huvudtemat. Tema 3 hörs före tema 2. Återtagningen avslutas med en utveckling av rytmen som inleder tema 3. En mycket melodiös coda avslutar. Den inleds med en fjärde variant av huvudtemat.

Mellansatsen är tredelad. Den innehåller mycket av den speciella Bartók -atmosfär som brukar kallas "nattmusik" alltså mörk och melankolisk. Stråkarna är sordinerade i början av både den inledande och avslutande delen. Det fyrtaktiga temat presenteras i andra violinerna till de lägre stämmornas kromatiska ackompanjemang. När temat upprepas i violastämman kommer en imitation i förstaviolinerna redan efter en halv takt.



Ett övergångsparti startar med ett fortissimoutbrott och följs av en utveckling av en synkoperad figur, som först hörs i piano och sedan under crescendo mynnar i forte:



Sedan tar ett avsnitt vid med mycket förtätad stämning. Motorn i det hela är ackompanjemanget:



Mellanaxnittet slutar med flera skärande utbrott i fortissimo avbrutna av partier i piano.

Inledningstemat återkommer, men i vanlig Bartóksk anda är temats stämvävnad och temats fortsättning annorlunda med inledningens. Bartók avskydde att upprepa sig exakt.

Den lättsamma finalen påstås ha rondoform. Att teman och motiv ständigt återkommer är sant, men mönstret är inte lätt att följa. Lätt är det däremot att uppleva Igenkännandets glädje. Här följer några vanligt förekommande fraser: Först ut är en skalarörelse i takt 1 -2. Den blir som fras ännu tydligare när den längre fram förses med ett avslut med två fjärdedelsnoter. Skalan kan gå både upp och ned. Siffrorna till vänster anger taktnummer:



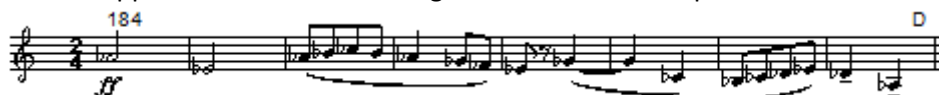
I takt 4 hör man ett rytmiskt mönster som också blir viktigt. Det visas nedan i senare skepnader:



Det dominerande temat är emellertid:



Efter knappt 2 minuter inleds ett fugato med ett unisont presenterat tema:



Fugaavsnittet mynnar ut i ett violinsolo, som avslutas med en solokadens. Därefter hör man på nytt temana ovan med början med tema C. Det är nu delvis inverterat. Tema C får slutligen ett ackompanjemang av triolar, som i det höga tempot låter som "flugsurr". Tempot höjs (*Vivacissimo*), fortfarande med tema C men blir efterhand allt långsammare. I nästan halverat tempo hör man sedan tema A, mycket effektivt och graciöst, spelat i *pizzicato*. Triolackompanjemanget återkommer, nu som "myggsurr", innan en variant av tema C på nytt hörns i *vivacissimo*. Satsen avslutas med tema A.

Samuel Barber, Adagio för stråkar

1936

Samuel Barber skrev sin Stråkkvartett op. 11 år 1936. Samma år omarbetade han den andra satsen för stråkorkester. Stycket utgör alltså ytterligare ett exempel på berömda och populära omarbetningar av satser ur kammarmusikverk. Andra är t.ex. Tjajkovskijs *Andante cantabile* ur Stråkkvartett op. 11, Borodins *Notturmo* ur Stråkkvartett nr 2 och Puccinis *Crisantemi*, ett ensatsigt verk ursprungligen skrivet för stråkkvartett.

Verket, som uruppfördes i en radiosändning 1938 med Toscanini som dirigent, har blivit mycket älskat av en stor allmänhet, men även av "finsmakarna", därför att verket i all sin enkelhet upplevs som opretentiöst och hederligt. Och nog slår det an en sträng av vemod hos de flesta. Adagiot kan sägas vara uppbyggt av en enda lång melodi. Den presenteras i första violinerna till övriga stämmors täta harmonimatta:



Melodin tas över av altfiolerna, blir sedan en dialog mellan de två stämgrupperna för att därefter klinga ut i violoncellerna. Violinerna tar åter över melodistämman. Den söker sig nu, under ett mäktigt crescendo, upp i instrumentens högsta register och klingar ut i ett b-mollackord, som moduleras till ett E-durackord och följs av en generalpaus. Efter denna klimax kommer en stilla avslutning under bortdöende. Satsen slutar i ett F-durackord.

Yngve Bernhardsson